

↻ Türk Psikiyatri Dergisi ↻

Turkish Journal of Psychiatry

Mektup/Letter

SALGINDA CEZA İNFAZ SİSTEMİNE PSİKOSOSYAL BAKIŞ VE ÖNERİLER: TÜRKİYE ÖRNEĞİ

Sayın Editör,

Dünyamızı hızlı bir şekilde saran ve ruhsal, toplumsal, parasal başta olmak üzere yaşamın her alanında önemli etkileri olan KOVİD-19 salgını; salgın öncesi dönemde de fiziksel ve toplumsal olarak yalıtılmış, kapalı yapılar olan kapalı ceza infaz kurumlarında (CİK) yaşayan bireyleri (tutuklu, hükümlü bireyler ve kurum çalışanları) de farklı biçimlerde etkilemektedir. Öyle ki Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ) CİK'lerin kısıtlı olanakları (tanı testine erişim güçlüğü, hizmetin niteliği gereği fiziksel mesafe, evde kal çağrısına yeterince uyulamaması) nedeniyle riskli gruplar arasında yer aldığını belirtmektedir (DSÖ 2021). KOVİD-19 vakalarının Türkiye'de de görülmesiyle birlikte, pek çok ülkede olduğu gibi, T.C. Adalet Bakanlığı Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğü (CTE) de virüsün CİK'lerde yayılımını önleyebilmek için çeşitli sınırlamalara başvurmuştur. Deci ve Ryan'ın (2000) insanı güdüleyen gereksinimler olarak tanımladığı özerk davranabilme, yetkinliklerini ortaya koyabilme ve başkalarıyla ilişki kurabilme durumları KOVİD-19 önlemleriyle önemli ölçüde kısıtlanmıştır. Bu mektupla, bireylerin psikososyal durumları üzerinde önemli etkileri olduğu düşünülen KOVİD-19 kısıtlamaları ve olası etkileri tartışılarak ruh sağlığı çalışanlarının ve ilgili yöneticilerin dikkatini ceza infaz sistemine (hizmet alanlar, çalışanlar ve toplum boyutlarıyla) çekmek amaçlanmaktadır.

Tutuklu/Hükümlü bireylerin (T/H) aile ve yakınlarıyla gerçekleştirdiği açık ve kapalı görüşler Mart-Ağustos 2020 ve Şubat-Haziran 2021 dönemlerinde durdurulmuş, bu

dönemler dışında ise ayda 2 kez en fazla 2 kişiyle yalnızca kapalı görüşe izin verilmiştir (T.C. Adalet Bakanlığı Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğü 2021a). Tüm bireyler gibi, T/H bireyler için de yakınlarıyla sözel ve fiziksel temas kurabilmek önemli bir gereksinimdir. Nitekim, Fahmy'nin (2021) araştırmasında hükümlü bireylerin aileden ve arkadaştan algıladıkları genel sosyal destek ve duygusal (empati, neşe ve üzüntüyü paylaşmak, yaşam sorunlarıyla ilgili tartışmak) sosyal destekteki tutarlılığın ruh sağlığını pozitif yönde yordadığı görülmüştür. Bu açıdan bakıldığında CİK'teki bireylerin iletişim olanaklarının niteliği ve niceliği önemli düzeyde kısıtlandığı için olumsuz etkileri olabilecektir. Bu noktada CTE'nin haftalık 10 dk. olan telefonla görüşme hakkını 2 katına çıkarması ve Aralık 2021'den itibaren T/H bireylerin 2 yakını ve 1 çocuğuyla ayda 1 kez açık, 2 kez kapalı görüş yapmasına izin vermesi sosyal destek gereksinimini karşılamaya yönelik önemli girişimlerdir (T.C. Adalet Bakanlığı Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğü 2021b). Ancak özellikle sosyoekonomik durumu zayıf olan bireylerin salgınla birlikte daha da yoksullaşması, verilen telefonla görüşme ve ziyaret haklarından yeterince yararlanılmasını engelleyebilir. Bu nedenle özellikle gelir durumu zayıf olan T/H bireyler ve yakınlarına yönelik desteklerin (ücretsiz veya indirimli telefonla görüşme hakkı, ziyaretçilere ücretsiz veya indirimli ulaşım hakkı) yürürlüğe girmesi yararlı olacaktır.

Yetişkinlerden daha hassas olan suça sürüklenmiş çocuklar için önemli bir koruyucu ve sağaltıcı öge olan aile ziyaretleri de salgın sürecinde durdurulmuştur. CİK'te bulunan suça sürüklenmiş çocuklarla yapılan çalışmalar aile ziyaretlerinin yineleyen suç eylemini (Young ve Turanovic 2021) ve çökkünlük (depresyon) belirtilerini (Monahan ve ark. 2011) anlamlı olarak azalttığı göstermiştir. Boylamsal çalışma bulguları da dikkate alındığında CİK'teki çocuklar için farklı görüşme seçeneklerinin (aileleriyle görüntülü görüşme, aşılı ve negatif test sonucu olan ziyaretçilerle her hafta açık görüş yapabileme)

geliştirilmesi, uygulanması ve özendirilmesi CİK'teki çocuk ve ergenlerin ruh sağlığını korumak için gündeme alınmalıdır.

Çağdaş ceza infaz süreçlerinin önemli bir parçası olan psikososyal müdahale başta olmak üzere, pek çok uygulama da salgın sürecinde ele alınması gereken bir alandır. Salgın öncesi yapılan çeşitli araştırmalar bu tür etkinliklerin bireyin ruh sağlığını korumak, gelişimini sağlamak, suç davranışından uzaklaştırmak için oldukça önemli olduğunu işaret etmektedir. Avusturya'da hükümlülere uygulanan (iş başvurusu görüşmesi yapma, zararlı maddelerden uzak durma, salıverilme sonrası uyum vd. konuları içeren) programın 2 yıl sonra yeniden bir suçtan ceza alma oranını ve gerçekleşen suçun şiddetini (öldürme eyleminde bulunmak yerine yaralama eyleminde bulunmak gibi) anlamlı ölçüde azalttığı gözlenmiştir (Graffam ve ark. 2014). Woods ve arkadaşlarının (2017) CİK'te uygulanan spor temelli müdahalelerin bireylerin öz saygı, güven, toplum yanlısı (prososyal) davranışlar üzerinde olumlu etkisi olduğuna dikkat çekmektedir. Hükümlü bireylerin gerek yeniden suç davranışında bulunma olasılığını azaltma, gerekse toplumsallaşma ve uyum gereksinimini karşılama işlevi olan meslek edindirme eğitimleri ve halk eğitim kursları salgın süresince durdurulmuş, kurumdaki psikososyal birim uzmanları (psikolog ve sosyal hizmet uzmanı) ve öğretmenler tarafından yürütülebilecek çalışmaların ise yalnızca aynı odada kalan bireylerin katılımıyla gerçekleştirilmesine izin verilmiştir (T.C. Adalet Bakanlığı Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğü 2020). CİK'lerde bireyin fiziksel sağlığını korurken iyileştirme (rehabilitasyon) çalışmalarının da gerekli önlemler alınarak yürütülmesi hem bireylerin ruh sağlığını hem de salıverme sonrası toplumu korumak adına yararlı olacaktır.

Hassas gruplardan biri olan annesiyle CİK'te kalan, 0-6 yaş arası çocuklar için de salgın süreci önemli zorluklar ve sınırlılıklar yaratmaktadır. Yaş grubunun uygunluğuna göre kreşe veya anaokuluna giden veya kurum içindeki oyun alanlarından yararlanan çocuklar salgın sürecinde bu olanaklara erişememektedir. Bu durum çocukların bedensel, ruhsal ve bilişsel gelişiminde gecikmelere yol açabileceğinden çocuklu bireylerin olabildiğince aynı koşuhta barındırılması, aynı koşuhtaki çocukların birlikte oyun alanlarına çıkarılması vb. uygulamalarla çocukların toplumsallaşma ve farklı uyarana maruz kalma gereksinimi kısmen de olsa karşılanabilir.

CİK'e virüs bulaşma olasılığını azaltmak için kurum çalışanları (özellikle de T/H'lerle en sık ve yoğun temasta olan infaz ve koruma memurları) göreve başlamadan önce 14 gün karantinanın ardından negatif PCR testiyle işbaşı yapmış ve 7 gün CİK'ten dışarı çıkmadan, hizmetin aksamadan sürmesini sağlamıştır (T.C. Adalet Bakanlığı Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğü 2021a). CİK'te salgının önlenmesi amacıyla yapılan bu uygulama çalışanların aileleriyle çok sınırlı (yalnızca kurumsal telefon) iletişim kurabilme, kapalı çalışma ortamında

uzun süre bulunma, kurumda tedavi gören KOVİD-19 pozitif bireylerle temasta olma gibi çeşitli stres etmenlerine yol açmaktadır. Bu nedenle CİK çalışanlarının stresi düzeyini azaltacak uygulamalar (aileleriyle görüntülü görüşme, dinlenme zamanlarında CİK binası dışında barınma olanağı sağlama, CİK'te eğlenme/dinlenme olanakları/alanları oluşturma vd.) ve stres yönetme becerilerini güçlendirecek çalışmalar (uzaktan eğitim/seminer, kitapçıklar, danışmanlık hizmeti vb.) yürütülebilir. CTE'nin 2020'nin sonundan itibaren CİK çalışanları ve birinci derece yakınlarına psikolojik destek hizmeti vermeye başlaması bu noktada değerli bir çalışmadır (T. C. Adalet Bakanlığı 2020).

CİK'lerdeki KOVİD-19 önlemlerinin getirdiği bir diğer yeni uygulama mahkemeye veya hastaneye giden bireylerin CİK'e döndüklerinde 14 gün boyunca karantina koşuşlarında bekletildikten sonra negatif PCR testi sonucuyla kendi koşuşlarına dönebilmesidir. Bulaşın önlenmesi amacıyla yapılan bu uygulama özellikle ruhsal/psikiyatrik sorunu olan bireyler için başa çıkılması daha güç bir durum yaratabilmektedir. Bu şekilde karantinada kalan bireylere yapamadıkları açık/kapalı görüşler yerine telefonla görüşme hakkı verilmesi hem eşitsizliği azaltacak hem de bireylerin sosyal destek gereksinimi bir miktar karşılanabilecektir. Ayrıca psikiyatrik izlem gereken bireyler için görüntülü görüşme (teletıp) vb. yöntemlerle tedaviye erişimin sağlanması yararlı olacaktır.

CİK sonrası topluma uyum sürecini kolaylaştırmak veya düşük tehlikeli bireylerin CİK'e girmeden iyileştirilebilmesi için yapılmış olan denetimli serbestlik müdürlüklerince izlenen yükümlüler de 7242 sayılı kanunla salgın boyunca izinli sayılmaktadır. Farklı ülkelerde yapılan çalışmalarda (Amerika, Japonya) yapılandırılmış ve nitelikli denetimli serbestlik hizmetlerinin (görevliler tarafından yükümlünün yakın izlemi, danışmanlık, eğitim vb.) yineleyen suç davranışını 1-4 yıl arasında ötelediği gözlenmiştir (Yokotani ve Tamura 2017, Zortman ve ark. 2016). Bu bulgulardan yola çıkıldığında dikkatle üzerinde durulması gereken bir diğer konu ise salgın döneminde kurumlardaki yoğunluğu azaltmak amacıyla yapılan yasal düzenlemelerle açık CİK'te bulunan hükümlülerin ve denetimli serbestlik önlemleri uygulanan yükümlülerin izinli sayılarak salıverilmiş veya iyileştirme çalışmalarından muaf tutulmuş olmasıdır (T.C. Resmî Gazete 2020). Şüphesiz fiziksel sağlık yaşamda kalabilmek için bir ön koşul ancak toplum düzeninin ve huzurun korunması için görüntülü görüşme, elektronik izleme (kelepçe), seyreltilmiş sınıflarda psiko eğitim çalışmaları vb. uygulamalarla özellikle yüksek suç yineleme (mükerrerlik) tehlikesi olan hükümlülerin ve yükümlülerin iyileştirme ve izleme süreçlerinin sürdürülmesi gerekmektedir.

Yukarıda değinilen pek çok nokta salgının ceza infaz sistemini, doğal olarak, hazırlıksız yakaladığına işaret etmektedir. Biyopsikososyal bir yaklaşımla, bilimsel çalışma ve bakış açılarından salgın öncesi, sırası ve sonrasında yararlanarak

T/H'lere sunulan hizmetin etkililiği ve niteliği arttırılabileceği düşünülmektedir. Böylece hem ceza infaz sistemindeki bireylerin (hizmet alanlar ve çalışanlar) hem de toplumun salgın sürecini daha az zararlar geçirmesi sağlanabilir. Ancak ne yazık ki, pek çok kurumda olduğu gibi, bulaşmayı önlemek amacıyla CİK'lerde de bilimsel çalışmalara ara verilmiştir. Salgın sürecinde bireylerin psikososyal durumlarının bilimsel yöntem ve araçlarla incelenmesi kendine zarar verme, özkıyım gibi olumsuz tepkileri önleyici ve bireylerin ruh sağlığını koruyucu çalışmaların yürütülebilmesi için kurum çalışanlarına yol gösterici olacaktır. Bu nedenle CTE'nin bulaşmaya karşı gerekli fiziksel önlem ve düzenlemeleri uygulayarak bilimsel çalışmalara izin vermesi ve bilim insanlarıyla iş birliğini arttırması tüm taraflar için yararlı olacaktır.

KAYNAKLAR

- Deci EL, Ryan RM (2000) The "what" and "why" of goal pursuits: Human needs and the self-determination of behavior. *Psychol Inq*, 11: 227-68.
- Dünya Sağlık Örgütü (2021) Why people living and working in detention facilities should be included in national COVID-19 vaccination plans: advocacy brief (2021). 15 Eylül 2021'de apps.who.int/iris/bitstream/handle/10665/341497/WHO-EURO-2021-2569-42325-58577-eng.pdf?sequence=1&isAllowed=y adresinden erişilmiştir.
- Fahmy C (2021) First weeks out: Social support stability and health among formerly incarcerated men. *Soc Sci Med*. 282.
- Graffam J, Shinkfield AJ, Lavelle B (2014) Recidivism among participants of an employment assistance program for prisoners and offenders. *Int J Offender Ther* 58: 348-63.
- Monahan KC, Goldweber A, Cauffman E (2011) The Effects of Visitation on Incarcerated Juvenile Offenders: How Contact with the Outside Impacts Adjustment on the Inside. *Law Hum Behav* 35: 143-51.
- T. C. Adalet Bakanlığı (2020) Cezaevinde görev yapan personel ve ailelerine psikolojik danışmanlık hizmeti verilecek. 22 Eylül 2021'de https://basin.adalet.gov.tr/cezaevinde-gorev-yapan-personel-ve-ailelerine-psikolojik-danismanlik-hizmeti-verilecek?fbclid=IwAR3_USxsXKc7Zt5AjUwkiKsvjygs_HncUD3NjWjWy7mOgg91h5J6PQF5nc adresinden erişilmiştir.
- T. C. Adalet Bakanlığı Ceza ve Tevkifleri Genel Müdürlüğü (CTE) (2020) Kovid-19 Pandemi Sürecinde Ceza İnfaz Kurumları – 1. 22 Eylül 2021'de <https://cte.adalet.gov.tr/Home/SayfaDetay/ceza-infaz-kurumlarinda-kovid-19-pandemi-surecine-dair-kamuoyu-aciklamasi17062020045113> adresinden erişilmiştir.
- T. C. Adalet Bakanlığı Ceza ve Tevkifleri Genel Müdürlüğü (CTE) (2021a) Pandemi Sürecinde Ceza İnfaz Kurumları – 4. 22 Eylül 2021'de <https://cte.adalet.gov.tr/Home/SayfaDetay/kovid-19-pandemi-surecinde-ceza-infaz-kurumlari-iv28062021073737> adresinden erişilmiştir.
- T. C. Adalet Bakanlığı Ceza ve Tevkifleri Genel Müdürlüğü (CTE) (2021b) Ceza İnfaz Kurumlarında Covid-19 Pandemi Sürecinde Yapılacak Açık Görüşlerde Ziyaretçilere İlişkin Alınacak Tedbirler Hakkında Duyuru. 30 Kasım 2021'de <https://cte.adalet.gov.tr/Home/SayfaDetay/ceza-infaz-kurumlarinda-covid-19-pandemi-surecinde-yapilacak-acik-goruslerde-ziyaretcilere29112021052648> adresinden erişilmiştir.
- T. C. Resmi Gazete. 7242 sayılı Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanun ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun. 15.04.2020. Sayı: 31100. 22 Eylül 2021'de <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2020/04/20200415-16.htm> adresinden erişilmiştir.
- Woods D, Hassan D, Breslin G (2017) Positive collateral damage or purposeful design: How sport-based interventions impact the psychological well-being of people in prison. *Ment Health Phys Act* 13: 152-62.
- Yokotani K, Tamura K (2017) The effect of a social reintegration (parole) program on drug-related prison inmates in Japan: A 4-year prospective study. *Asian Journal of Criminology* 12: 127-41.
- Young B, Turanovic JJ (2021) What about the kids? Examining the visitation-recidivism relationship among incarcerated juveniles. *Youth Soc. Erken görünüm*.
- Zortman JS, Powers T, Hiester M ve ark. (2016) Evaluating reentry programming in Pennsylvania's Board of Probation & Parole: An assessment of offenders' perceptions and recidivism outcomes. *Journal of Offender Rehabilitation*, 55: 419-42.

Hüseyin NERGİZ

Geliş Tarihi: 28.09.2021, **Kabul Tarihi:** 08.12.2021, **Çevrimiçi Tarihi:** 28.03.2023

Dr. Öğr. Üyesi, Hacettepe Üniv. Edebiyat Fak., Psikoloji Bl., Ankara.

Dr. Hüseyin Nergiz, e-posta: huseyin.nergiz@hacettepe.edu.tr

<https://doi.org/10.5080/u26946>